

IQTISODIYOT FANLARI / ECONOMIC SCIENCES

UDK: 657.3

**XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA QISHLOQ XO‘JALIGIDA AKTIVLARNI
TASNIFLASH VA ULARNING HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH**

Egamberdiyeva Salima Rayimovna - iqtisod fanlari nomzodi, docent,
E-mail: egamberdiyeva.salima@bk.ru

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti, Qarshi sh., O‘zbekiston

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada moliyaviy hisobotning konseptual asoslarining yangi tahririga asosan qishloq xo‘jaligi korxonalarini buxgalteriya balansida aktivlarning tarkibi bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan. Buxgalteriya balansida asosiy vositalarni turlari (klasslari) bo‘yicha detallashtirish, investitsiyaviy mulklar, kabi moddalarni kiritish taklif etilgan. Maqolada qishloq xo‘jaligida aktivlar hisobining tashkiliy-uslubiy jihatlari yoritilgan. Xalqaro standartlarga muvofiq, aktivlarni buxgalteriya balansida tan olinishi tartibi keltirilgan. Korxonalarda kapital investitsiyalar hisobini zamon talablari asosida takomillashtirish maqsadida 21-son buxgalteriya hisobining milliy standarti (BHMS) da nazarda tutilgan 0800-»Kapital qo‘yilmalarni hisobga oluvchi schyotlar» tizimi nomi va maqomini o‘zgartirish yuzasidan tavsiyalar berilgan. Qishloq xo‘jaligida aktivlar hisobini tashkil etish bo‘yicha xulosalar shakllantirilgan hamda takliflar ishlab chiqilgan. 1-son Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari (BHXS)- “Moliyaviy hisobotni taqdim etish” talablariga muvofiq ravishda korxonalarda, jumladan qishloq xo‘jalik korxonalarida aktivlarning tasnifidan foydalanish tartibi keltirilgan. Zamonaviylashtirish jarayonlari va ularga kiritilgan kapital investitsiyalarni hisobga oluvchi schyotlar tizimi tarkibiga kiruvchi schyotlar davlatimiz siyosatida belgilangan innovatsion jarayonlarning barchayo‘nalishlari hamda mos ravishda ularga kiritilgan kapital investitsiyalarni bevosita aks ettirishga mo‘ljallangan bo‘lishini asoslagan.*

***Kalit so‘zlar:** qishloq xo‘jaligi hosili, tirik hayvon, o‘simlik, biologik aktiv, o‘stirishdagi hayvonlar.*

УДК: 657.3

**КЛАССИФИКАЦИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ АКТИВОВ ПО
МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИХ УЧЕТА**

Эгамбердиева Салима Райимовна – кандидат экономических наук, доцент,
E-mail: egamberdiyeva.salima@bk.ru

Каршинский инженерно-экономический институт, г. Карши, Узбекистан

***Аннотация.** В данной статье на основе новой версии концептуальных основ финансовой отчетности разработаны предложения по составу активов на балансе сельскохозяйственных предприятий. В бухгалтерском балансе предлагается детализировать основные средства по видам (классам), включить такие статьи, как инвестиционное имущество. В статье рассмотрены организационные и методические аспекты учета основных средств в сельском хозяйстве. В соответствии с международными стандартами приведен порядок признания активов в бухгалтерском балансе. В целях совершенствования учета капитальных вложений на предприятиях исходя из требований времени даны рекомендации по изменению наименования и статуса системы 0800-”Счета учета капитальных вложений”, предусмотренной в Национальном стандарте бухгалтерского*

учета № 21. (НСБУ). Сформированы выводы по организации учета активов в сельском хозяйстве и разработаны предложения. В соответствии с требованиями Международных стандартов бухгалтерского учета (МСФО) № 1—«Представление финансовой отчетности» представлен порядок использования классификации активов на предприятиях, в том числе сельскохозяйственных.

Он рассуждал, что счета, входящие в систему учета процессов модернизации и включенных в них капитальных вложений, призваны непосредственно отражать все направления инновационных процессов, определенные в политике нашего государства и, соответственно, капитальные вложения, входящие в них. в них.

Ключевые слова: сельскохозяйственная культура, живое животное, растение, биологический актив, сельскохозяйственные животные.

UDC: 657.3

CLASSIFICATION OF AGRICULTURAL ASSETS ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARDS AND IMPROVING THEIR ACCOUNTING

Egamberdiyeva Salima Rayimovna - candidate of economic sciences, docent,
E-mail: egamberdiyeva.salima@bk.ru

Karshi Engineering-Economics Institute, Karshi city, Uzbekistan

Abstract. In this article, based on the new version of the conceptual basis of financial reporting, suggestions on the composition of assets in the balance sheet of agricultural enterprises have been developed. In the accounting balance sheet, it is proposed to detail the fixed assets by types (classes), to include such items as investment properties. The article describes the organizational and methodological aspects of asset accounting in agriculture. In accordance with international standards, the procedure for recognizing assets in the accounting balance is given. In order to improve the accounting of capital investments in enterprises based on the requirements of the times, recommendations were made regarding changing the name and status of the system 0800- "Accounts accounting for capital investments" provided for in the national accounting standard No. 21 (BHMS). Conclusions on the organization of the account of assets in agriculture were formed and proposals were developed. In accordance with the requirements of International Accounting Standards (IAS) No. 1 - "Presentation of Financial Statements", the procedure for using the classification of assets in enterprises, including agricultural enterprises, is presented. He reasoned that the accounts included in the system of accounts accounting for the modernization processes and the capital investments included in them are intended to directly reflect all the directions of the innovation processes defined in the policy of our state and, accordingly, the capital investments included in them.

Key words: agricultural crop, live animal, plant, biological asset, farmed animals.

Kirish

Islohotlarni chuqurlashuvi sharoitida buxgalteriya hisobi oldida turgan muhim vazifalardan biri bu korxonalarda amalga oshirilayotgan islohotlar jarayonlari to'g'risida real va batafsil axborotlarni shakllantirish, ularni foydalanuvchilar, avvalambor, investorlarga o'z vaqtida yetkazib berishdir.

Aholini oziq-ovqat xavfsizligi va ichki bozorda narxlar barqarorligini ta'minlash bugungi kunning dolzarb masalasi hisoblanadi. Bu o'z vaqtida oziq-ovqatni yetishtiruvchi subyektlar, xususan, biologik aktivlardan olinadigan hosilni o'z vaqtida hisob-kitobini xalqaro standartlar asosida yuritish muhim hisoblanadi. Bundan ko'rinib turibdiki, hozirgi sharoit qishloq xo'jaligida faoliyat yuritayotgan korxonalar faoliyatini rivojlantirish, ularda hisob va hisobot ishlarini xalqaro tajribalar asosida takomillashtirishni taqozo etmoqda. Amalda bo'lgan buxgalteriya hisobiga oid milliy standartlarda qishloq xo'jaligida faoliyat yuritayotgan korxonalar faoliyatining xususiyatlaridan

kelib chiqib hisobni yuritish tartiblari aniq belgilanmagan. Bugungi kunda qishloq xo'jaligida faoliyat yuritayotgan korxonalarda axborot foydalanuvchilarga tashkilotning mol-mulki, uning holati va foydalanish darajalari to'g'risidagi axborotlarni xalqaro standartlar asosida tayyorlash o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu muhim vazifaning bajarilishi buxgalteriya hisobini yuritishni tartibga solib turuvchi dastaklar, chunonchi, schyotlar rejasi, korxonalarda amalga oshirilayotgan islohotlar jarayonlari ko'lam va yo'nalishlari, ularga kiritilayotgan investitsiyalar to'g'risida atroflicha va tizimli axborotlarni shakllantirishga mo'ljallangan schyotlar mavjudligiga bevosita bog'liq.

Bu esa bugungi kunda qishloq xo'jaligida faoliyat yuritayotgan korxonalarda aktivlarni tasniflash, ularni moliyaviy hisobotda aks ettirish masalalari dolzarb ekanligidan dalolat beradi.

Aktivlar hisobi turli iqtisodiy va ijtimoiy maktablar hamda ilmiy yo'nalishlar, shu jumladan, hisob va audit sohasi vakillari tomonidan ham tadqiq etilgan. Xususan, aktilar hisobi Ch.E. Shprug, Ye.S. Xendriksen, Joel G. Siegel, David Minars, Y.V.Sokolov, O.S.Shturmina, L.Pacholi, Dutman Simin Stivin, Jak Savari kabi olimlar tadqiqotining predmeti bo'lgan.

Uslub va materiallar

Aktivlar hisobini takomillashtirish masalalari o'zbekistonlik olimlardan Ochilov I.K., Raxmatova Sh.Sh.[5], Egamberdiyeva S.R.[8], Tulakhadzaeva M.M.[9] va Narbekov D., Rakhmonov Sh., Turayev A.[10]larning ilmiy ishlarida ba'zi jihatlari yoritilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevralda "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora- tadbirlar to'g'risida" PQ-4611-son Qarori qabul qilindi. Ushbu qarorga muvofiq MHXSlari talablariga to'liq javob beradigan O'zbekiston buxgalteriya hisobi milliy standartlari (BHMS)ni qayta tahrirda ishlab chiqish vazifasi yuklatilgan [1].

Buning uchun esa MHXSlari va BHMSlari o'rtasidagi tafovutlarga barham berish kerak. Ularni imkon qadar muvofiqlashtirish lozim. MHXSlarda mavjud bo'lgan, lekin BHMSlar tarkibida bo'lmagan standartlarni ham ishlab chiqish zarur. Standartlarga interpretasiyalar ishlab chiqishni yo'lga qo'yish kerak. Buxgalteriya hisobi bo'yicha boshqa qonun osti meyoriy- huquqiy hujjatlarni, jumladan Nizomlar va qoidalarni ham standartlarga aylantirish kerak. O'zbekistonda mukammal buxgalteriya hisobining milliy standartlari tizimi shakllanishi lozim.

Xalqaro standartlarga o'tishda dastavval xalqaro konseptual asoslar bo'yicha umumiy qoidalarni muvofiqlashtirish o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda xalqaro konseptual asoslarning yangi tahririda aktivlarga bergan ta'riflar asosida milliy konseptual asoslarimizni takomillashtirish lozim deb hisoblaymiz. Xalqaro konseptual asoslari va milliy konseptual asoslaridagi qoidalarni solishtirish natijalarini quyidagi jadvalda rasmiylashtiramiz (1-jadval).

Aktivlar—bu tashkilotning o'tgan hodisalari natijasida yuza kelgan va nazorat qilinadigan hamda undan foydalanish korxonaga kelgusida iqtisodiy nafni keltiradigan iqtisodiy resurslardir. Iqtisodiy resurs deganda, iqtisodiy nafni yaratish potensialiga ega bo'lgan mol-mulkka bo'lgan huquqning baholangan summasiga aytiladi.

Xalqaro standartlarga [2] muvofiq, aktivlarni buxgalteriya balansida tan olinishi uchun u bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy nafning olinishi yoki yo'qotilishi ehtimoli amal qiladi; [2] obyekt qiymat yoki bahoga ega bo'ladi, qaysiki u ishonchli o'lchanilishi mumkin. Xalqaro standartlarda aktivlarni qichqa muddatli deb tan olishning mezonlari ham berilgan. Qisqa muddatli aktivlar mezonlariga javob bermaydigan aktivlar uzoq muddatli aktivlar deb tan olinadi. Sohaga doir manbalarda mol-mulk tushunchasiga ham aniqlik kiritilgan. Moddiy ko'rinishdagi mol-mulkiga quyidagi aktivlar kirishi qayd qilingan [3]: asosiy vositalar; investitsiyaviy mulk; sotish uchun mo'ljallangan deb tasniflangan oborotdan tashqari aktivlar; zaxiralar. B.Boronov [4] buxgalteriya balansida moliyaviy aktivlarni, jumladan investitsiyalarni hissali qatnashish metodi asosida baholab aks ettirish hamda debitorlik qarzlarni savdo va nosavdo debitorlik qarzlariga ajratishni taklif etadi. Lekin, ushbu ishda investitsiyalar va debitorlik qarzlarning tarkibi xalqaro standartlarga muvofiq to'liq shakllantirilmagan. I.K. Ochilov, Sh.Sh.Raxmatovalar [5] NNTlarda hisob siyosatida keltiriladigan

asosiy unsurlarda “aktivlar va majburiyatlarni baholash usullari”ga ahamiyat qaratishgan. S.Robert va M.Riket [6] tomonidan xalqaro jurnalda chop ettirilgan maqolasida GAAP va IFRS standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni taqdim etish masalalari o‘rganilgan. S.N.Tashnazarov [7] tomonidan mulk, bino, mashina va asbob-uskunalarini buxgalteriya balansida aks ettirishning tartib qoidalarini tadqiq etgan. Ushbu mualliflarning ishlarida aktivlarni yangi tarkibida buxgalteriya balansida aks ettirish tartiblari yetarli darajada tadqiq qilinmagan.

Natijalar

Xalqaro standartlar muvofiq buxgalteriya balansini takomillashtirishda dastavval aktivlarning umum tan olingan tasnifini ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

1-son BHXS “Moliyaviy hisobotni taqdim etish” talablariga muvofiq ravishda korxonalarda, jumladan qishloq xo‘jalik korxonalarida aktivlarning quyidagi tasnifidan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi (1-2 rasmlar¹).

1-rasm. Korxonalar uzoq muddatli aktivlarning xalqaro standartlarga muvofiq tasnifi

Ushbu tasnif asosida amaldagi buxgalteriya balansining shaklida ma’lum bir o‘zgartirishlarni kiritish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Ushbu o‘zgartirishlarning bir qancha zaruriyati mavjud.

Birinchiidan, qishloq xo‘jalik korxonalarida asosiy tashqi axborot foydalanuvchilarga ushbu tashkilotning a‘zolari, homiylik va boshqa moliyaviy yordamlarni amalga oshirgan shaxslar, banklar, auditorlik tashkilotlari, davlat soliq organlari va boshqa axborot foydalanuvchilarni kiritish mumkin. Ushbu axborot foydalanuvchilarga qarorlar qabul qilishlari uchun qishloq xo‘jalik korxonalarining mol-mulk to‘g‘risida nafaqat umumiy ma’lumotlar, balki ularning tarkibiy qismlari bo‘yicha ham ma’lumotlar kerak bo‘ladi. Qishloq xo‘jalik korxonalarining asosiy vositalariga tarkibiga kiruvchi bino va inshootlar, asbob-uskunalar, transport vositalari, kompyuter texnikalari holati to‘g‘risidagi axborotlar ham foydali hisoblanadi. Bu axborotlar ularning moliyaviy holatini kengroq tavsiflaydi.

Ikkinchiidan, 1-son BHXS “Moliyaviy hisobotni taqdim etish” standartining 78-bandida asosiy vositalar 16-son BHXS “Asosiy vositalar” standartiga muvofiq turlari (klasslari) bo‘yicha detallashtirilishi lozimligi ko‘rsatilgan. Bu xalqaro standartning talabi. Bugun mamlakatimizda xalqaro standartlarga o‘tish joriy qilinayotgan ekan, demak biz barcha sohada, xususan, qishloq xo‘jaligida ham buxgalteriya hisobi tarkibini ham takomillashtirishimiz lozim.

¹ Muallif ishlanmasi

Uchinchidan, asosiy vositalarning 16-son BHXS “Asosiy vositalar” standartida keltirilgan turlari (klasslari) bo‘yicha axborotlar albatta to‘g‘ridan-to‘g‘ri moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobotda (buxgalteriya balansida) yoki hisobotlarga beriladigan ochiqdashlarda aks ettirilish shart ekanligi qayd qilingan.

To‘rtinchidan, amaldagi buxgalteriya balansida ayrim moddalar kiritilmagan. Masalan, investitsiyaviy mulklar, uzoq muddatli soliq aktivlari va boshqalar. Sotishga mo‘ljallangan deb taniflangan uzoq muddatli aktivlar uzoq muddatli aktivlar tarkibida aks ettirilmasligi lozim, deb o‘ylaymiz. Xususan sotish uchun mo‘ljallangan katta yoshdagi hayvonlar ham uzoq muddatli aktivlar tarkibida aks ettirilmasligi lozim.

2-rasm. Korxonada qisqa muddatli aktivlarning xalqaro standartlarga muvofiq tasnifi²

Ushbu jihatlarni hisobga olgan holda xalqaro standartlar talablariga javob beradigan buxgalteriya balansida uzoq muddatli aktivlarni aks ettirish tartibini quyidagi 1-jadvalda keltiramiz.

Munozara

Amaldagi 21-son BHMSda bugungi kunda qishloq xo‘jalik sohasida tez rivojlanayotgan intensiv bog‘lar, chunonchi, olmozorlar, yong‘oqzorlar, uzumzorlar va boshqa turdagi mevozorlar hamda ularga kiritilayotgan investitsiyalar hisobi uchun maxsus schyotlar mavjud emas. Xalqaro miqyosda biologik aktivlarning bir turi sifatida tan olingan ushbu ko‘p yillik o‘simliklarni respublikamizda ko‘paytirishning davlat tomonidan ustuvor vazifa sifatida belgilanganligi, dehqonchilikning ushbu turlarini jadal rivojlantirishning muhim ahamiyatga molikligi, tabiiy ravishda, mazkur sohalarni modernizatsiyalash jarayonlari hamda ularga kiritilayotgan investitsiyalar hisobi uchun maxsus schyotlar ochish hamda yuritishni taqozo etadi.

² Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga asosan xalqaro standartlar asosida muallif ishlanmasi

1-jadval

Xalqaro standartlar asosida korxonalarda ayrim aktivlar hisobini yuritish uchun tavsiya etilayotgan schyotlar tizimlari ³

Aktivning turi	Kod-lari	Amaldagi buxgalteriya schyotlar rejasining shaklida Aktivlarni tarkibi	Aktivning turi	Kod-lari	Tadqiqotlar asosida taklif qilingan shaklida Aktivlarni tarkibi
Asosiy vositalar	0110	Yer	Asosiy vositalar	0110	Yer
	0111	Yerni obodonlashtirish		0111	Yerni obodonlashtirish
	0112	Moliyalanadigan lizing shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarni o'zlashtirish		0112	Moliyalanadigan lizing shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarni o'zlashtirish
	0120	Binolar, inshootlar va uzatkich moslamalar		0120	Binolar, inshootlar va uzatkich moslamalar
	0130	Mashina va uskunalar		0130	Mashina va uskunalar
	0140	Mebel va ofis jihozlari		0140	Mebel va ofis jihozlari
	0150	Kompyuter jihozlari va hisoblash texnikasi		0150	Kompyuter jihozlari va hisoblash texnikasi
	0160	Transport vositalari		0160	Transport vositalari
	0170	Ish hayvonlari		0190	Boshqa asosiy vositalar
	0171	Mahsuldor hayvonlar		0199	Konservatsiya qilingan asosiy vositalar
	0180	Ko'p yillik ekinlar		-	-
	0190	Boshqa asosiy vositalar		-	-
	0199	Konservatsiya qilingan asosiy vositalar		-	-
			Biologik aktivlar	0170	Ish hayvonlari
				0171	Mahsuldor hayvonlar
				0180	Ko'p yillik ekinlar
KAPITAL QO' YILMALAR	0810	Tugallanmagan qurilish	Kapital investitsiyalarni hisobga oluvchi schyotlar	0800	Kapital investitsiyalar
	0820	Asosiy vositalarni sotib olish		0810	Kapital qurilish, kengaytirish, rekonstruksiya qilish va ularga kiritilgan kapital investitsiyalar
	0830	Nomoddiy aktivlarni sotib olish		0811	Yangi obyektlar qurish va unga kiritilgan kapital investitsiyalar
	0840	Asosiy podani shakllantirish		0812	Mavjud obyektlarni kengaytirish va unga kiritilgan kapital investitsiyalar
	0850	Yerni obodonlashtirishga kapital qo'yilmalar		0813	Mavjud obyektlarni rekonstruksiya qilish va unga kiritilgan capital investitsiyalar
	0860	Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarga kapital qo'yilmalar		0820	Asosiy vositalarni xarid qilish va unga kiritilgan kapital investitsiyalar

³ Manba: Muallif tadqiqotlari asosida tuzilgan

0890	Boshqa kapital qo'yilmalar		0821	Yangi texnika va texnologik liniyalarni xarid qilish hamda unga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0823	Ko'chmas mulkni xarid qilish va unga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0824	Boshqa asosiy vositalarni xarid qilish va unga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0830	Nomoddiy aktivlarni zamonaviylashtirish va unga kiritilgan kapital investitsiyalarni hisobga oluvchi schyotlar
			0831	Ilmiy tadqiqot ishlari (ishlanmalari), tajriba konstruktorlik ishlanmalari va ularga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0832	Faoliyatni lisenziyalash va unga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0840	Biologik aktivlarni zamonaviylashtirish va unga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0841	Ishchi hayvonlarni parvarishlashga kapital investitsiyalar
			0842	Mahsuldor hayvonlarni parvarishlashga kapital investitsiyalar
			0843	Ishchi hayvonlarni sotib olishga kapital investitsiyalar
			0844	Mahsuldor hayvonlarni sotib olishga kapital investitsiyalar
			0850	Yerni obodonlashtirish va unga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0860	Moliyaviy ijara shartnomasi bo'yicha asosiy vositalarni xarid qilish va ularga kiritilgan kapital investitsiyalar
			0890	Boshqa kapital investitsiyalar

Xulosa

Amaldagi buxgalteriya balansining joriy aktivlar qismini ham ilg'or xorijiy tajribalar hamda xalqaro standartlar asosida takomillashtirish taqozo etmoqda.

1- son BHXS "Moliyaviy hisobotni taqdim etish"da 54-bandida "Savdo va boshqa debitorlik qazlari"ni aks ettirish talab etilgan. Ushbu standartning 78-bandida esa debitorlik qarzlarni moliyaviy hisobotda aks ettirish bilan bog'liq yana bir qoida aks ettirilgan. Unga muvofiq, "debitorlik qarzlari xaridor va buyurtmachilarning qarzlari, bog'liq tomonlarning qarzlari, oldindan to'lovlarning summasi va boshqa summalarga ajratilgan holda detallashtirilishi" lozimligi qayd etilgan. Xalqaro standartlarga muvofiq savdo va boshqa debitorlik qarzlari moliyaviy aktivlar tarkibiga kiritilgan. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, buxgalteriya balansida debitorlik qarzlarni quyidagi tasnifda aks

ettirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda jahon bozorida tabiiy-toza oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talab kundankunga ko'payib, bu dunyo mamlakatlari oldiga mavjud tabiiy resurslardan samarali foydalanish va ilmiy asoslangan innovatsion texnologiyalarni qo'llagan holda tobora o'sib borayotgan ehtiyojni qondirish masalasini qo'ymoqda. Shu sababli ham jahon iqtisodiyotida cheklangan resurslar taqchilligi muammosi biologik aktivlardan samarali foydalanishni taqozo etadi. Xalqaro hisob va hisobot amaliyotida "biologik aktivlar" moliyaviy hisob va hisobotning muhim obyekti sifatida tan olinadi.

Biroq, hozirgi paytda hisob va hisobot tizimida qo'llanilayotgan hisobotlarda qishloq xo'jalik korxonalarining biologik aktivlari to'g'risidagi ma'lumotlari axborot foydalanuvchilarning talablariga to'liq javob beradi deb bo'lmaydi.

Bu esa, o'z navbatida, moliyaviy hisobotlarning ishonchli va ahamiyatli axborot berish borasidagi foydalilik (naflik) darajasini ma'lum darajada pasayishiga sabab bo'ladi. Xo'jalikni operasion faoliyati va boshqaruv tizimi samaradorligini xolis auditorlar tomonidan baholashda ham ko'plab qiyinchiliklarni tug'diradi.

Biologik aktivlar hisobini xalqaro standartlar talablariga moslashtirish, biologik aktivlar hisobiga doir rivojlangan mamlakatlar tajribalaridan samarali foydalanilishiga erishish bu barcha mamlakatlar uchun hozirgi kunning eng muhim va dolzarb masalalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Bizningcha aktivlar hisobini xalqaro standartlar talabiga ko'ra yuritish uchun aktivlar hisobini amalga oshiruvchi ishchi schyotlar rejasini ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Yuqorida mazkur schyotlarni namunaviy varianti tavsiya etildi.

Moliyaviy hisobot xalqaro standartlarining joriy qilinishi moliyaviy hisobotlardagi axborotlarning ishonchliligi va ob'ektivligini oshirish bilan bir qatorda xorijiy investitsiyalarni mamlakatimiz iqtisodiyotiga kiritishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirish sharoitida xo'jalik yurituvchisubektlarda hisob obektlari to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z vaqtida, to'g'ri va to'liq shakllantirish hamda boshqa korxonalar bilan bo'ladigan hisob-kitoblarni o'z vaqtida amalga oshirish muhim hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, korxonalarda kapital investitsiyalar hisobini zamon talablari asosida takomillashtirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi.

*Birinchi*dan, avvalambor, 21-son BHMSda nazarda tutilgan 0800-"Kapital qo'yilmalarni hisobga oluvchi schyotlar" tizimi nomi va maqomini o'zgartirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Bizningcha, ushbu schyotni 0800-"Korxonani zamonaviylashtirish jarayonlari va ularga kiritilgan kapital investitsiyalarni hisobga oluvchi schyotlar" deb nomlash to'g'ridir. Mazkur schyotning aynan shunday nomlanishi uning maqsad va maqomini to'g'ri ifoda etadi deb o'ylaymiz. Chunki aynan shu nomdagi schyotning mavjudligi va uning yuritilishi korxonada yuz berayotgan yangilanishlarni, bir tomondan, muhim jarayon sifatida aks ettirishga, ikkinchi tomondan esa ularga kiritilgan kapital investitsiyalar hisobini yuritishga imkon beradi.

*Ikkinchi*dan, fikrimizcha, zamonaviylashtirish jarayonlari va ularga kiritilgan kapital investitsiyalarni hisobga oluvchi schyotlar tizimi tarkibiga kiruvchi schyotlar davlatimiz siyosatida belgilangan innovatsion jarayonlarning barchayo'nalishlari, chunonchi, yangi obyektlar qurish, mavjud obyektlarni kengaytirish, rekonstruksiya qilish va obodonlashtirish, zamonaviy asbob-uskunalar, texnika va texnologik liniyalar, biologik aktivlar va boshqa turdagi yangi asosiy vositalarni xarid qilish, shuningdek, mos ravishda ularga kiritilgan kapital investitsiyalarni bevosita aks ettirishga mo'ljallangan bo'lishi lozim. Aynan ushbu talabdan kelib chiqib, bizningcha, amaldagi 0800-"Kapital qo'yilmalarni hisobga oluvchi schyotlar" tizimini tarkibi, maqomi va nomlanishi bo'yicha restrukturizatsiya qilish (o'zgartirish) maqsadga muvofiqdir. Korxonani zamonaviylashtirish jarayonlari va ularga kiritiladigan kapital investitsiyalar hisobi uchun biz tomonimizdan tavsiya etilayotgan barcha schyotlar maqomiga ko'ra aktiv, doimiy, balans schyotlar hisoblanadi, shuningdek, ularning har biriga aniq maqsad va vazifalar yuklatiladi.

Adabiyotlar

- [1]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevralda "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora- tadbirlar to'g'risida" PQ-4611-son Qarori. <https://lex.uz/docs/4746047>
- [2]. Priznaniye aktivov soglasno MSFO. <https://www.klerk.ru/buh/articles/97184/>
- [3]. Priznaniye i klassifikasiya aktivov v sootvetstvii s MSFO <https://finotchet.ru/articles/590/>
- [4]. B. Boronov. Improvement of investment accounting in Uzbekistan. //DOI: 10:5373/JARDCS/1216/S20201133. Volume 12 | Issue 6. 2020 june. Pages: 1069-1079. <https://www.jarcds.org/abstract.php?id=4967>
- [5]. Ochilov I.K., Raxmatova SH.SH. Nodalat notijorat tashkilotlari hisob siyosati //Xalqaro moliya va hisobot elektron jurnali. 2020 yil aprel.
- [6]. Robert C., Recket M. Information content of IFRS versus GAAP financial statements //Journal of financial reporting and accounting. ISSN 1985-2517. 12 March 2018.
- [7]. S.N. Tashnazarov. Moliyaviy hisobotning nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirish. Monografiya. - Publisher SIA Omni Scriptum Publishing. Globe Edit Publishing house. 2018. 280 p. ISBN-13:978-613-8-24050-1, 87-107-betlar.
- [8]. Egamberdiyeva S.R, Rakhmonova T.M. Improvement of accounting of assets according to international standards. Hospodarka i innowacje Volume: 30 2022.
- [9]. Tulakhadzaeva M.M. Financial statements in accordance with IFRS. www.norma.uz. 2018.
- [10]. Narbekov D., Rakhmonov Sh., Turayev A. International standards of financial reporting. Study guide. - T.: Economy-finance, 2018.